

УДК 012:[329.73(477)“1920/1950”]

Цитування:

Дуднік О. Я. Персональні покажчики дослідників як джерело вивчення діяльності ОУН-УПА та визначення правового статусу їх учасників. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 13–27.

Dudnik O. (2023). Biobibliographical Indexes of Researchers as a Source of Studying the Activities of the OUN-UPA and Determining the Legal Status of Their Participants. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 13–27 [in Ukrainian].

Дуднік Олександр Якович,
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
<https://orcid.org/0000-0001-5206-1129>
dudn70@ukr.net

ПЕРСОНАЛЬНІ ПОКАЖЧИКИ ДОСЛІДНИКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН-УПА ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЇХ УЧАСНИКІВ

Мета дослідження – на основі аналізу біобібліографічних покажчиків дослідників, окремих їх праць продемонструвати ступінь відповідності між результатами діяльності вчених, бібліографів, з одного боку, та законотворців – з другого, щодо визнання і визначення національно-визвольного руху та правового статусу його учасників на прикладі діяльності ОУН і УПА. **Методологія дослідження:** застосовано принципи об'єктивності, історизму, системності, всебічності, а також – загальні методи наукового дослідження: аналіз, синтез, порівняння. **Наукова новизна:** вперше зроблено спробу показати відповідність законів України, зокрема «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України в ХХ столітті», результатам наукових досліджень, представлених у персональних покажчиках вчених і краєзнавців щодо визнання і визначення українського визвольного руху 1920–1950-х років та правового статусу його учасників на прикладі діяльності ОУН і УПА. **Висновки.** Виявлено повну невідповідність між результатами незалежних наукових досліджень вчених, що відображено в персональних покажчиках, укладених на їх честь, і Законом України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» щодо визначення національно-визвольного руху за участі ОУН-УПА та визнання правового статусу їх учасників. Всупереч дослідженням науковців, краєзнавців на законодавчому рівні членів ОУН, вояків УПА та інших націоналістичних організацій 1920–1950-х рр. визнано борцями не за самостійну суверенну і соборну Українську державу, а за незалежність Української РСР, проти якої вони вели непримиренну боротьбу. Адже в другій половині 1991 р. УРСР офіційно була перейменована в Україну, а самостійної держави – Республіки України, згідно з Конституцією України 1996 р., створено не було. Цим також пояснюється відсутність у названому законі України визначення національно-визвольної боротьби або руху опору.

Ключові слова: персональні покажчики дослідників, національно-визвольна боротьба, ОУН-УПА, суверенна Українська держава, Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», Республіка Україна.

Dudnik Oleksandr,
Ph.D. in History, Senior Researcher,
Vernadsky National Library of Ukraine

Biobibliographical Indexes of Researchers as a Source of Studying the Activities of the OUN-UPA and Determining the Legal Status of Their Participants

The purpose of the study is to compare the results of the activities of scientists and lawmakers regarding the recognition and definition of the national liberation movement and the legal status of its participants on the example of the activities of the OUN and the UPA. **Research methodology:** the principles of historicism,

objectivity, systematics and comprehensiveness were applied, as well as – general methods of scientific research – analysis, synthesis, and comparison. Scientific novelty: for the first time, an attempt was made to show the conformity of the laws of Ukraine, in particular, “On the legal status and commemoration of fighters for the independence of Ukraine in the 20th century”, to the results of scientific research on the recognition and the definition of the Ukrainian liberation movement of the 1920–1950 years and the legal status of its participants. Conclusions. A complete inconsistency between the results of the scientists' scientific research was revealed, which is reflected in the personal indexes concluded in their honour, and the law of Ukraine “On the legal status and commemoration of the fighters for the independence of Ukraine in the 20th century” regarding recognition and definition of the Ukrainian liberation movement of the 1920–1950 years and of the legal status of its participants. Contrary to the research of scholars, local historians at the legislative level, members of the OUN, soldiers of the UPA and other nationalist organisations of the 1920s-1950s were recognised as fighters not for an independent sovereign and cathedral Ukrainian state, but for the independence of the Ukrainian SSR, against which they waged an uncompromising struggle. After all, in the second half of 1991, the Ukrainian SSR was officially renamed Ukraine, and the independent state – the Republic of Ukraine, according to the Constitution of Ukraine of 1996, was not created. This also explains the absence of a definition of the liberation struggle or resistance movement in the mentioned law of Ukraine.

Keywords: *personal indexes of researchers, national liberation struggle, OUN-UPA, sovereign Ukrainian state, the law of Ukraine “On the legal status and commemoration of the fighters for the independence of Ukraine in the 20th century”, the Republic of Ukraine.*

Актуальність теми дослідження. Важливим джерелом для вивчення історіографії, аналізу бібліографії з історії визвольної боротьби українського народу 20–50-х років ХХ ст. є персональні або біобібліографічні показники дослідників, які безпосередньо вивчали цю тему або торкалися її в контексті дослідження суміжних питань, зокрема проблеми визнання правового статусу ОУН і УПА та їх учасників. За допомогою таких посібників можна простежити хронологію (історіографію) формування здебільшого незалежних та неофіційних оцінок цього питання багатьма істориками поза межами будь-якої політики, зокрема й національної пам'яті, заяв представників різних політичних сил, схвалення нормативно-правових актів вищими виконавчими органами влади та посадовими особами України, а також незалежно від результатів роботи урядової комісії (1997–2005) з вивчення діяльності ОУН-УПА.

Цінність дослідження біобібліографічних показників на честь визначних і маловідомих вчених, краєзнавців як одного із джерел з історії визвольної боротьби українського народу полягає в тому, що в цих виданнях, крім біографій дослідників, хронологічно-алфавітного, інколи лише алфавітного показника їхніх друкованих праць: авторефератів дисертацій, монографій статей, рукописів і відгуків на них, містяться також окремі розділи з описами видань за їхнім співавторством, рецензуванням, науковим керівництвом, редагуванням, описи робіт, які вони опонували, їхні відгуки на автореферати інших дослідників, а також доповіді, виступи на конференціях і захистах дисертацій. Це дає змогу значно розширити бібліографічний горизонт досліджень і їх авторів, простежити найактуальніші питання історіографії

з вивчення зазначеної теми, а головне – показати співвідношення між результатами наукових досліджень і законодавчими рішеннями влади із цього питання.

Аналіз досліджень і публікацій. Нині обширною є історіографія діяльності ОУН і УПА, менш вивченим є питання правового статусу їх учасників і фактично не розкритою залишається проблема відповідності між науковим і правовим визначенням визвольної боротьби та статусу її учасників крізь призму персональних показників дослідників й окремих нормативно-правових актів.

Мета дослідження – на основі аналізу біобібліографічних показників істориків і краєзнавців, окремих їх праць показати ступінь відповідності між результатами діяльності вчених, бібліографів, з одного боку, та законотворців – з другого, щодо визнання і визначення національно-визвольного руху та правового статусу його учасників на прикладі діяльності ОУН і УПА.

Дослідження не має на меті аналіз усіх наявних на цей час персональних показників учених і краєзнавців, а також нормативно-правових актів, зокрема, через обмеженість обсягів статті. Не розглянуто також персональні показники українських дослідників з діаспори, але інформацію про їх підготовку та видання в Україні подано як один із чинників визнання їх внеску в суверенну та соборну Українську державу.

Для досягнення поставленої мети до уваги взято й додаткові чинники, що мали вплив на результати дослідження. Це, зокрема, походження (місце народження) вчених, їхній фах, вік, а головне – оцінка діяльності ОУН-УПА упродовж 1920–1950 рр.

Виклад основного матеріалу. Офіційним поштовхом до вивчення діяльності ОУН-УПА

став Закон «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (https://zakononline.com.ua/documents/show/166105__599459), який набув чинності 22 жовтня 1993 р. У п. 9 ст. 6 цього документа учасниками бойових дій визнавали вояків УПА, які вели боротьбу проти німецько-фашистських загарбників на тимчасово окупованій території України в 1941–1944 рр., не вчинили злочинів проти миру й людства та реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» (https://zakononline.com.ua/documents/show/155627__600092). Тобто закон не поширювався на більшість колишніх вояків УПА, а саме тих, хто вів боротьбу з радянською владою до й після німецької агресії. Вони мали довести в суді, що не вчиняли злочинів проти людства. Так ветерани ОУН-УПА були поставлені в нерівноправне становище порівняно з радянськими і тим самим принижені. Україна як держава не визнала рівність прав своїх громадян перед законом, що засвідчило про її неправовий характер. Щоб заспокоїти частину суспільства, влада створювала комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА. Найтривалішою з них була робота урядової комісії у 1997–2005 рр. Водночас більшість істориків, краєзнавців і бібліографів самостійно вивчали боротьбу ОУН-УПА. Результати їхньої діяльності зібрано й представлено в персональних покажчиках дослідників. Одним з перших є біобібліографічний посібник «З любов'ю до краю» (Заліщики, 1998) [4]. Видання підготували бібліографи Заліщицької районної бібліотеки Тернопільської області на честь свого земляка Василя Вериги – учасника Другої світової війни, члена похідної групи ОУН у Кам'янці-Подільському влітку 1941 р., вояка дивізії СС «Галичина» (1943–1945), учасника битви під Бродами (1944), боїв у Словаччині, Словенії, Австрії (1945), а наприкінці 1980 рр. – генерального секретаря Світового конгресу українців.

У 2002 р. з нагоди 80-річчя від дня народження В. Вериги в бібліографічному списку «Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2002 рік» (Тернопіль, 2002) [8] вміщено коротку біографію і бібліографію праць визначного діяча.

2010 р. бібліографи Заліщицької бібліотеки в серії «Видані постаті краю» видали біобібліографічний нарис з нагоди відзначення 85-річчя свого відомого земляка «**З Україною в серці: життя і творчість Василя Вериги**» [15]. Посібник укладений на основі матеріалів особистого архіву В. Вериги, що перебуває у фондах бібліотеки. У виданні представлено описи найвідоміших його праць: «Дорогами Другої світової війни: легенди про участь українців у Варшавському

повстанні 1944 року та про дивізію «Галичина»» (Торонто, 1988), «Слідами батьків: нариси історії 30 полку дивізії «Галичина» – 1-ї дивізії УНА» (Львів, 2002), «Слово і чин: вибрані статті, доповіді, розвідки, життєписи, 1946–1988» (Львів, 2001), «Похідні групи ОУН з перспективи часу» (календар-альманах «Новий шлях», Торонто-Онтаріо, 1979) та ін. Отже, підготовкою і виданням зазначених бібліографічних праць бібліографи, всупереч згаданим законам, заявили та засвідчили своє визнання В. Вериги як борця за суверенну і соборну Українську державу.

У 2002 р. в серії «Дослідники Рівненського краю» видано персональний покажчик «Історіограф волинської землі» з нагоди 70-річчя від дня народження краєзнавця Волині, ветерана музейної справи Рівненщини, громадського діяча, кандидата історичних наук, доцента кафедри українознавства Рівненського інституту слов'янознавства **Гурія Васильовича Бухала** [18]. Він, як і відомий український письменник Улас Самчук («український Гомер ХХ століття»), народився в с. Дермань Здолбунівського району Рівненської області. Саме тому про У. Самчука, а також про ще одного відомого земляка – Тараса Бульбу-Боровця писав Г. Булах. Дослідник присвятив чимало публікацій й іншим борцям за незалежну та самостійну Українську державу – Климові Савурі (Дмитрові Клячківському – командирові УПА), зв'язковій ОУН Тамарі Мартинець (розстріляна гестапо в Рівному).

У розділі «Редагування. Наукове керівництво, консультування. Рецензування» подано опис праці «В обороні волі: боротьба УПА з німецькими окупантами на Рівненщині в 1941–1944 рр.» (Рівне, 1995), науковим консультантом якої був Г. Бухало. Розділ «Публікації в довідкових виданнях, збірниках, альманахах» містить описи статей із серії «Реабілітовані історією»: «За Україну, за її волю: [Про повстання проти польських поневолювачів в с. Дермань Здолбунів. р-ну 22 серп. 1939 р.]» (Дерманські дзвони: зб. спогадів і док. Рівне, 1998); «Їх стратили у Рівному: [4 січ. 1945 р. в Рівному було страчено вісім вояків УПА] (Рівненський мартиролог сорок четвертого: док. і спогади. Рівне, 1998); «Сучасні польські історики про Тараса Бульбу-Боровця» (Повстанський рух отамана Тараса Бульби Боровця: дослідження, спогади, док. Рівне, 1998); «Улас Самчук про Дермань» (Улас Самчук: до 90-річчя від дня народж. письменника. Ювіл. зб. Рівне, 1994).

У розділі «Публікації у збірниках науково-краєзнавчих конференцій» є опис праці: «Здобудем волю, всім ясну долю, титани духу, титани рук: (Укр. нац. підпільні об-ня на Рівненщині у 1920–1941 рр.)» (Рівне, 1994); «УПА на

Закерзонні: [Польща 1942–1945 рр.]» (матеріали Світового Конгресу українців Холмщини і Підляшшя (19–21 верес. 1997 р.). Рівне, 1998).

Багато публікацій краєзнавця представлено в місцевій періодичній пресі початку й середини 1990 років, насамперед у газетах «Волинь», «Сім днів», «Вільне слово», «Вісті Рівненщини», «Народна газета»: «Генерал-хорунжий з Бистрич: До 85-річчя від дня народж. генерал-хорунжого Т. Бульби-Боровця, отамана «Поліської Січі» (1908–1981)»; «Гей степами: видання УПА 1941–1950 рр.»; «Головнокомандувач Української Повстанської Армії: До 50-річчя героїчної загибелі Дмитра Клячківського»; «Ми з доктором старі, престарі товариші, сокласники, навіть родичі...»: так писав про Ф. Мартинюка [лікаря УПА] відомий укр. письменник, уродженець с. Дермань Улас Самчук»; «Тарас Бульба-Боровець – захисник державності України: до відкриття мемор. дошки в с. Бистричі [Березнів. р-ну] 2.06.1986 р.»; «Від військової організації до армії: [до 70-річчя створення ОУН]»; «Волинський том «Літопису УПА»»; «Пісня про Кліма Савура: до 55-річчя з дня героїчної загибелі командира УПА–Північ полковника Д. Клячківського (К. Савура)».

Як видно з описів праць Г. Бухала, дослідник ще в 1995 р. називав Т. Бульбу-Боровця славним земляком, у 1998 р. – захисником української державності. Ще до офіційного визнання владою на його честь відкрито меморіальну дошку. Це свідчить про те, що місцевим дослідникам та українцям західного регіону взагалі не важливо було, що в 90 роки ХХ ст. думала про їхніх земляків тодішня влада; ставлення до них вони визначали самостійно, відповідно до свого бачення та розуміння минулого, з тієї історичної дійсності, що передається з покоління в покоління, історії, що сформувалася у свідомості місцевих жителів.

2010 р. до 60-літнього ювілею **Олега Арсеновича Полянського** – уродженця Львівської області, завідувача кафедри гуманітарних дисциплін Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського видано біобібліографічний показник «Олег Полянський» (Тернопіль, 2010) [21]. Посібник містить коротку біографічну довідку та список публікацій вченого за 1972–2010 роки. Уже з біографічної частини посібника стає відомо, що, працюючи в Тернопільському національному педагогічному університеті (з кінця 1980-х – до 2005 р.), О. Полянський багато уваги приділив вивченню діяльності ОУН. У ті роки під його керівництвом було захищено низку кандидатських дисертацій з визвольної боротьби українського народу в міжвоєнну та воєнну добу, зокрема: «ОУН (б) в українському національно-визвольному русі на Волині в роки Другої

світової. 1940–1943» (Г. Стародубець, 2001); «Стратегія і тактика ОУН в українському національно-визвольному русі Західної України в 1929–1935 рр.» (Ю. Юрик, 2005).

Олег Полянський є автором відомих книг із цієї теми – «Армія нескорених» (2002, 2007) та «Український рух Опору в 1921–1939 рр.» (2004). Посібник містить описи його публікацій у газетах «Вільне життя», «Свобода» за 1990-ті рр.: «УПА: правда історії» (1993); «Роман Шухевич: людина-символ» (1995); «Ярослав Стецько і його концепція національно-визвольної боротьби» (1995); «Дослідження УПА» (1996); «Українська Повстанська Армія» (1996). У збірнику Наукових записок Тернопільського державного педуніверситету імені В. Гнатюка: «Організація Українських Націоналістів: шлях від теоретичних ідей до організаційної практики» (2000); «Деякі питання термінології, чисельності й періодизації боротьби Української Повстанської Армії» (2000, 2001); «Концептуальні проблеми історії українського національно-визвольного руху 1921–1991 рр.» (2001). В інших виданнях вміщено: «Український національно-визвольний рух періоду Другої світової війни»; «Рух опору в Радянській Україні: 1921–1939 рр.»; «Організація Українських Націоналістів: шлях від теоретичних ідей до організаційної практики» (Мандрівець, 2000. №4 (275)). Своє бачення проблеми раніше урядової комісії із цього питання він виразив так: «Деякі безмежно вірні і безнадійно впевнені у своїй правоті, навіть маючи під руками конкретні джерела, ніяк не можуть чи не хочуть збагнути, що боротьба УПА – це масовий всенародний рух насамперед західних українців за незалежну державу» [25, 74]. Торкаючись політики центральних органів влади із цього питання, вчений зазначав: «Потрібне не лише визнання на державному рівні ОУН та УПА воюючою стороною в Другій світовій війні, а й широка державна програма вивчення історії Української Повстанської Армії – цієї унікальної у світовій історії збройної формації, що протягом майже п'ятнадцяти років боролася на два, а то й три фронти за Українську Самостійну Соборну Державу» [25, 76].

Отже, з розпадом Радянського Союзу та відсутністю тотального ідеологічного контролю з боку влади в регіонах, де під час війни переважно діяли ОУН і УПА, суспільство повертало собі своїх героїв, не чекаючи на остаточне рішення керівництва країни чи результати роботи згаданої урядової комісії. Для них це не мало значення, адже, хто герой, а хто ворог, вони знали краще.

У 2011 р. вийшов у світ показник з нагоди 60-річчя від дня народження та 35-річчя науково-педагогічної діяльності відомого українського історика, професора, завідувача кафедри історії та

філософії Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова **Івана Івановича Дробота** [16].

І. Дробот народився в селі Лук'янівка Таращанського району Київської області. Як дослідник значну увагу приділив вивченню історії України періоду Другої світової війни, питанню соборності України. Серед описів його друкованих праць, представлених у хронологічному покажчику, чимало досліджень про визвольну боротьбу українського народу, її героїв та створення самостійної Української держави: «Незручні» факти про героїв (Перегортаємо сторінки «спецхронів» (1993), «Друга світова війна і Україна: нові підходи до вивчення проблеми» (1993), «Тарас Бульба-Боровець і «Поліська Січ»» (1995 р.), «ОУН–УПА і українське питання: погляд із сьогодення» (1997). Розкриттю проблеми відновлення української державності присвячено кілька колективних праць за участі І. Дробота: «Пошуки шляхів до визволення України» (Київ, 1999) та «Соборність України» у 2-х книгах (Київ, 2000–2002). Книга 1: «Від зародження ідеї до першої спроби реалізації» (Київ, 2000), книга 2: «На шляху до об'єднання та утвердження української державності» (Київ, 2002); І. Дробот, В. Кучер «Провідник Андрій Мельник (Пам'ять століть, 2000. № 5); Євген Коновалець: бути творцями або жертвами історії (Пам'ять століть, 2001. № 4); «ОУН-УПА у боротьбі за державність у післявоєнний період (1945–50-ті рр.)»; «З історії боротьби ОУН за державність у роки Другої світової війни» та ін.

В одній зі своїх праць І. Дробот пише: «Програма та ідеї, які висунули ОУН і УПА витримали пробу життя. Їх підтримували народні маси, бо вони були виразниками їх волі і прагнень у боротьбі до незалежності проти антинародних систем – гітлеризму та сталінізму» [13, 142].

Хронологія і назви праць І. Дробота є прикладом переосмислення історії України після розпаду СРСР. Це насамперед стосувалося діяльності ОУН і УПА, їх визначних діячів та етапів боротьби за відновлення української державності. Позитивна оцінка вченого-історика зазначених організацій була незалежною від позиції керівництва країною та результатів діяльності урядової комісії із цього питання.

У 2016 р. світ побачив посібник з матеріалами до біобібліографії «**Історик на зламі епох. Станіслав Кульчицький**» (Київ, 2016) [17], присвячений 60-річчю наукової діяльності відомого вченого радянської та пострадянської доби. Основою видання є бібліографічний покажчик друкованих праць професора С. Кульчицького за 1955–2016 рр., а також додатки з переліком виступів дослідника на наукових конгресах, конференціях,

симпозіумах, «круглих столах» та список описів авторефератів кандидатських і докторських дисертацій, захищених під науковим керівництвом або за науковою консультацією вченого.

Важливість висвітлення праць С. Кульчицького із зазначеної теми полягає в тому, що він був керівником групи істориків при урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА. Увагу привертають бібліографічні описи публікацій вченого, зокрема газетні, пов'язані із цією тематикою: «Проблема ОУН-УПА» (Голос України. 1999. 19 червня); «Колабораціонізм» ОУН-УПА: державної зради не було (Україна молода. 1999. 8 грудня). У другій статті С. Кульчицький один із перших заявив, що недоцільно звинувачувати оунівців у державній зраді, хоча б з тієї підстави, що вони були громадянами іншої – Польської держави, з якою боролися аж до її падіння у вересні 1939 р., а також не визнали встановлену в Західній Україні радянську державність [20]. Пізніше розвинув цю думку відомий філософ Мирослав Попович, за його словами, ні ОУН (м), ні ОУН (б) не були колабораціоністами в прямому значенні цього слова. Оскільки вони спочатку ставили певні умови своєї співпраці з німецькою владою: Мельник – більш м'які, Бандера – більш жорсткі, – і коли ці умови в кінцевому рахунку не були виконані, вони вдалися до спротиву окупаційній владі [26, 582].

У розділі посібника «Редакційна діяльність» С. Кульчицького подано описи книг про ОУН, УПА та український національно-визвольний рух А. Кентія, зокрема «Нариси боротьби ОУН-УПА в Україні (1946–1956 рр.)», дослідження І. Ільюшина, Ю. Шаповала про діяльність ОУН-УПА в роки Другої світової війни; збірник матеріалів пов'язаний з інформаційно-ідеологічною боротьбою в Україні із цього питання – «Протистояння. Звернення, заяви, листи громадських організацій, політичних партій, громадян України до Комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА. 1996–1998 рр.» (Київ, 1999); два випуски Анотованого покажчика фондів УПА з матеріалами за 1942–1946 та 1941–1957 роки (Київ, 1999–2000); перший випуск Анотованого покажчика документів з історії ОУН і УПА у фондах Державного галузевого архіву СБУ. (Київ, 2000) С. Кокіна; Проміжний звіт робочої групи для підготовки історичного висновку про діяльність ОУН-УПА. Історичний висновок про діяльність ОУН-УПА (попередній варіант). (Київ, 2000) та ін.

Матеріали посібника інформують про те, що вчений був співавтором колективних монографій. Так, у праці «Проблема ОУН-УПА: попередня історична довідка» (Київ, 2000) йому належать два розділи: «Ідеологія і практика українського праворадикального руху у довоєнній Польщі

(1920–1939 рр.)» та «Акт 30 червня 1941 року».

У розділі «Друковані праці» вміщено опис дослідження вченого «Борці за незалежність чи прислужники нацизму? (3 приводу полеміки щодо проблеми ОУН-УПА) (Політика і час. Київ, 2001. № 10). Серед інтерв'ю С. Кульчицького інтерес викликають: «Коли визнають ОУН і УПА: (Українське слово. 2000. № 32, 10–17 серпня); «ОУН-УПА: справа в істині, а не в політичній монополії на минуле» (День. 2000. 6 грудня); «Станіслав Кульчицький: «Білих плям» щодо діяльності УПА вже не існує» (Україна молода. 2007. 10 січня). В останньому вчений, оцінюючи роботу в згаданій урядовій комісії, зазначає: «На жаль, ми зазнали фіаско у досягненні головної мети. Нам не вдалося змінити ставлення до УПА громадськості на сході й півдні України, що й досі живе у полоні радянських стереотипів» [28]. Причини дослідник пояснив так: «З історичного погляду, «білих плям» щодо діяльності ОУН і УПА вже не існує. Однак проблему штучно політизують. Її остаточне розв'язання залежить від ставлення влади» [28]. Оскільки С. Кульчицький народився в Одесі, а також чимало попрацював на радянську владу, заперечити його в необ'єктивності висловлювання неможливо.

У 2020 р. виходить біобібліографічний показник з нагоди 60-річчя від дня народження ще одного дослідника ОУН і УПА професора Національного університету «Острозька академія» **Андрія Анатолійовича Жив'юка** [14]. Як і Г. Бухало А. Жив'юк народився в с. Дермань Перший Здолбунівського району Рівненської області. У посібнику вміщено описи праць дослідника, присвячені ОУН і УПА, їхньому національному складу, видатним діячам цих організацій, що опубліковані в місцевій періодичній пресі, зокрема газеті «Волинь». А. Жив'юк: «Бути з бандерівцями вважаю за щастя»: до 70-річчя з дня народження Мелетія Лахмана» (2005); «ОУН-УПА: діяльність, підтверджена незаперечними фактами» (2005), «Улас Самчук і газета «Волинь» (1941–1943 роки)» (2005); «Від Хотинського повстання до УПА: архівнокримінальні справи уродженців Чернівецької області в УСБУ в Рівненській області» (тези Міжнародної наукової конференції. Чернівці, 2018); «Представники різних народів – воляки УПА і учасники ОУН (за матеріалами Архіву СБУ в Рівненській області)» (матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Рівне, 2018).

Перелік дисертацій, у захисті яких брав участь А. Жив'юк, містить опис кандидатської дисертації Дмитра Кравчука «Радянський партизанський та підпільний рух на Рівненщині» (Острог, 2015). Серед описів авторефератів дисертацій, на які давав відгуки дослідник: Антонюк Я. М.

«Діяльність служби безпеки ОУН (б) на території Волині та Полісся (1946–1951 рр.)» (Острог, 2011); Марчук В. С. «Петро Федун в українському національно-визвольному русі (40–50-і рр. ХХ ст.)» (Львів, 2007); Денисюк М. Ю «Мемуарні твори як джерело до вивчення українського національного руху в час та після Другої світової війни» (Львів, 2009); Ремарчук Т. І. «Збройна боротьба комуністичного режиму проти українського визвольного руху на Львівщині (1943 – кінець 1950-х рр.)» (Острог, 2011); Сухих А. Ю. «Протистояння між радянськими партизанами й українським повстансько-підпільним рухом на Волині у роки німецької окупації (1941–1944 рр.)» (Острог, 2019).

Інтерес викликає вступна стаття А. Жив'юка до монографії І. Марчука «Він ніколи не ховався в криївках» «Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – «Клим Савур» (Рівне, 2009).

Отже, у назвах праць дослідника простежується його позитивна оцінка й схвалення діяльності ОУН-УПА.

У бібліографічному показнику праць уродженця Закарпаття, відомого дослідника історії Карпатської України Миколи Миколайовича Вегеша – **«Досліджуючи історію Карпатської України»** (Ужгород, 2021) [12] представлено описи праць з історії національно-визвольних змагань українців Східної Галичини і Закарпаття в першій половині ХХ ст. Персональний посібник містить низку описів монографій М. Вегеша, які він написав одноосібно або у співавторстві з іншими дослідниками. До таких праць належать: М. Вегеш, К. Сміян «Нариси історії національно-визвольного руху в Галичині та Волині напередодні і в роки Другої світової війни (1939–1944)» (Ужгород, 1998), де висвітлено джерела діяльності УПА, її підрозділів, насамперед «Поліської Січі», боротьбу УПА у 1942–1944 рр., розкрито питання ОУН і Закарпаття (1929–1939 рр.).

Про діяльність ОУН-УПА на Закарпатті, зокрема, про Карпатську Січ й ОУН ідеться в книзі М. Вегеша, М. Делегана, О. Довганича «Вони боронили Карпатську Україну: нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців» (Ужгород, 2002). Діяльність ОУН-УПА на Закарпатті в 1939–1950 рр. розглянуто в праці М. Вегеш, Н. Греченюк «Національно-визвольні змагання українців Східної Галичини і Закарпаття в 1918–1950 рр. ХХ ст.» (Ужгород, 2003), IV розділ дослідження – «Діяльність ОУН-УПА на Закарпатті в 1939–1950 рр.». Це питання вчений детально аналізує в монографіях «Назустріч волі: нариси історії визвольних змагань» (Ужгород, 2004, 2008), «Карпатська Україна. Документи і факти» (Ужгород, 2004), описи яких вміщено в названому бібліографічному показнику.

М. Вегеш позитивно оцінює діяльність українських націоналістів, зокрема УВО й ОУН, у Закарпатті. У книзі «Сторінки ОУН-УПА в Закарпатті (1929–1939)» він зазначав: «Провід Українських Націоналістів дивився на Закарпаття як на П'ємонт, навколо якого має розпочатися процес відновлення української державности» [6, 101]. Високо оцінює автор діячів УВО, ОУН і УПА в регіоні, зокрема полковника Михайла Колодзінського-Гузара (1902–1939) – члена УВО-ОУН, керівника штабу Карпатської Січі, який загинув, захищаючи Карпатську Україну. За словами дослідника, «після Президента Карпатської України Августина Волошина, посмертно удостоєного звання «Герой України», М. Колодзінський, без перебільшення, був другою найпомітнішою постаттю молоді КарпатоУкраїнської держави... Його великі заслуги перед незалежною Україною повинні бути визнані на державному рівні» [5, 56].

2022 р. вийшов бібліографічний покажчик, присвячений засновникові й редактору наукового культурно-просвітнього краєзнавчого часопису «Галичина» (з 1997 р.), «Вісника Прикарпатського національного університету. Історія», журналу «Карпати: людина, етнос, цивілізація» (з 2009 р.), доктору історичних наук (1996), етнологу, професору, декану факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (з 1993 р.) **Миколі Васильовичу Кугутяку** [19] – уродженцю регіону. Вчений всю свою професійну діяльність присвятив вивченню рідного краю, про що свідчать назви його наукових студій, навчальних праць та матеріалів, які увійшли до біобібліографічного видання. Посібник фіксує і процес переосмислення вченим історії України та рідного краю. Так, у розділі «Підручники і науково-методичні посібники» представлено опис методичних рекомендацій М. Кугутяка для вчителів «Наш край в роки боротьби за владу Рад і возз'єднання з Радянською Україною (1921–1941 рр.) (Івано-Франківськ, 1989). У 1992 р. його методичні матеріали мають інше ідейне спрямування: «Видатні діячі національно-визвольної боротьби. Створення ОУН (1918–1920)», а докторська дисертація дослідника – «Національно-політичний рух в Галичині в 1890–1939 років» (Київ, 1996). У співавторстві з О. Марущенко, Б. Савчук та іншими він підготував монографію «Галичина у Другій світовій війні (1939–1945)» (Івано-Франківськ, 2001). Однією з найвідоміших книг М. Кугутяка є двотомна праця «Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті: документи і матеріали» (Івано-Франківськ, 2009–2013).

У розділі «Статті» подано опис публікації вченого в співавторстві з М. Кобутою «Політико-

правові підстави визнання ОУН та УПА воюючою стороною у Другій світовій війні» (Галичина. 2008. Ч. 14: 100 років від дня народження Романа Шухевича). Дослідникові належить авторство розділу «Міжвоєнний період 1919–1939 рр.» у колективній монографії: М. Кугутяк, О. Єстрешій, Л. Дрогомирецька, Н. Храбатин «Станіславів – Станіслав – Івано-Франківськ (до 350-річчя Івано-Франківська)» (Івано-Франківськ; Львів; Київ, 2012).

Розділ «Виступи на конференціях» містить опис доповіді вченого «Степан Бандера в українському національно-визвольному русі ХХ століття». Професор здійснював керівництво кандидатськими дисертаціями: Ходак В. Я. «Суспільно-політична діяльність Організації українських націоналістів (1929–1934 рр.)» (2005); Бурачок Л. В. «Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940 рр.)» (2006) та ін.

Вчений був організатором конференцій: «Українська Повстанська армія – феномен вітчизняної і світової історії ХХ ст.» (2012); «Українська повстанська армія в боротьбі проти нацистського і більшовицького тоталітарних режимів» (2022) та ін.

Отже, М. Кугутяк подібно Г. Бухало, А. Жив'юку, О. Полянському досліджував ОУН-УПА як у контексті історії свого краю, так і боротьби за суверенну й соборну Українську державу. Ставлення вчених до цих організацій у науковому контексті відображало також суб'єктивне ставлення до ОУН-УПА переважної частини місцевого населення. Адже герої визнаються місцевими жителями, а не керівниками своїх чи сусідніх держав, або дослідниками з інших країн.

Для деяких вітчизняних вчених зазначена тема є серед низки провідних напрямів їх досліджень. Серед них фактично не визнаний радянською владою відомий історик-сходознавець (доктор історичних наук, професор), археограф, політолог, культуролог, бібліограф та громадський діяч **Ярослав Романович Дашкевич**, персональний покажчик з нагоди 80-річчя від дня народження якого [33] було видано у 2006 р. Бібліографічна частина видання включає «Вибрану бібліографію публікацій про Ярослава Дашкевича» (1970–2006), «Хронологічний покажчик праць Ярослава Дашкевича та відгуків на них» (1944–2006), «Публікації Ярослава Дашкевича в інтернет-джерелах», додаток (публікації 2003–2006).

Оскільки батьки Я. Дашкевича були активними учасниками визвольної боротьби 1917–1921 рр., то відомий діяч не відступив від традицій свого роду. У бібліографічному покажчику його праць міститься опис збірника дослідника, який ще називають студіями з біоісторіографії, оскільки присвячений персоналіям України – від

доби середньовіччя до наших днів – «Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури» (Львів, 2006). До переліку визначних історичних постатей українського народу, таких як король Данило Романович, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Вільгельм Габсбург дослідник включив Євгена Коновальця, Романа Шухевича, Дмитра Донцова, Євгена Маланюка. Є. Коновалець і батьки Я. Дашкевича були приятелями ще зі студентських часів, брали участь в організації стрілецтва. Є. Коновалець і Роман Дашкевич були бойовими побратимами. Тому Я. Дашкевич, розглядаючи роль і значення керівника ОУН в історії українського народу, акцентував на низці проблемних питань, притаманних дослідникам під час вивчення цієї особистості. Найголовнішою з них є проблема «Коновалець і політичний терор». За словами Я. Дашкевича: «Ті, що уникають чи недобачають цього питання, не хочуть передати правильне розуміння іншим, що УВО й ОУН боролися проти терористичних окупаційних режимів і що такий спосіб боротьби був однією з ланок національно-визвольної боротьби – проти тоталітарної Росії (під назвою Радянського Союзу), у якій життя українця було знецінене до краю, проти окупаційної Польщі, неправової і недемократичної держави, у якій придушення українства перетворилося в один з основних принципів ксенофобної політики. Необхідно розуміти те, що поневолений народ, якщо легальні демократичні засоби національної боротьби не дають жодних результатів, змушений і має моральне та політичне право застосувати всі засоби збройної революційної боротьби, протиставляючи її державному теророві» [11, 536]. Щодо проблеми зовнішніх джерел підтримки й фінансування українського визвольного руху, зокрема вибору тактичних або тимчасових союзників Є. Коновальцем, то, на думку Я. Дашкевича, «не «мета освячує засоби», як дехто хотів би сказати, а обставини – коли нація на грані життя і смерті – диктують засоби» [11, 536–537].

Особисте бачення та оцінку національно-визвольної боротьби 40–50-х рр. ХХ ст. дослідник розкрив у книзі «Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» (Львів, 2011), яка вийшла пізніше й не потрапила до названого показника. У ній історик називає події 1940–1950-х рр. часом героїчної боротьби УПА за краще майбутнє нації, дії УПА – проявом загальнонаціонального повстання західної вітки українського народу – всіх її представників без будь-яких соціальних різниць за незалежну Українську державу проти німецьких та російських комуністичних окупантів і їхніх колаборантів (також українських за національністю). На його думку, Західна Україна була єдиним у Європі

вогнищем збройної антикомуністичної боротьби, яка велася з безприкладним героїзмом та стійкістю на чолі з ОУН, бо інші західноукраїнські легальні політичні партії та громадські організації були розгромлені терором 1939–1941 рр. [10, 133]. Ці висновки вчений зробив на великій документальній базі, опублікованій переважно за кордоном, на спогадах учасників подій, на аналізі політичної ситуації в Східній Європі 1940–1950-х рр. Однак вважав, що до завершення досліджень у цій ділянці ще далеко, бо в незалежній Україні вони, по суті, тільки починалися завдяки відкриттю архівних матеріалів за президентства В. Ющенка. «До того часу архіви були доступні лише дуже невеликому колу довірених істориків та псевдоісториків, які займалися фальсифікацією минулого української нації... Всі ці документальні матеріали вимагають уважного критичного ставлення. Не все було справді так, як про це писалося в документах. І все ж вони, навіть якщо вийшли з-під ворожих рук, залишаються цінним, часто унікальним і незамінним – хоча й тенденційним – історичним джерелом» [10, 133].

У тому ж році світ побачив бібліографічний показник **Ярослав Ісаєвич: бібліогр. 1999–2005**» (Львів, 2006) [34], який містить описи його праць (книг, статей, енциклопедичних довідників), опублікованих упродовж 1999–2005 рр. Відомий історик народився в міжвоєнний період на Рівненщині, у вчительській родині. Його батько Дмитро Григорович – активний учасник Визвольних змагань 1917–1921 рр., дипломат УНР, один із сподвижників М. Грушевського, входив до складу УЦР. Мати Наталя – з патріотичного українського роду Чабан, адже її брат Михайло був Січовим стрільцем. Незважаючи на те, що Ярослав Дмитрович відомий дослідник історії культури України, зокрема книгодрукування, він не міг не торкнутися трагедії польсько-українських взаємин під час Другої світової війни, що відбулася в його краї. Найвідоміші публікації Я. Ісаєвича із цієї проблеми друкували в газеті «День» із серії «Війни і мир, або «Українці – поляки: брати, вороги, сусіди...», зокрема, «1943 рік у пам'яті поляків і українців» (2004. Кн. 3); його стаття «З хроніки трагічного протистояння. Замість передмови» в книзі Я. Царука «Трагедія волинських сіл 1943–1944 рр. Українські і польські жертви збройного протистояння. Володимир-Волинський район» (Львів, 2003).

Я. Ісаєвич наголошував, що за загибель мирних людей «відповідають конкретні злочинці», а не учасники українського повстанського руху загалом. Так само за злочинну акцію деполонізації відповідальність несуть безпосередні її ініціатори та виконавці зі складу ОУН і УПА, які

належали до конкретних повстанських загонів. Їх було б неправильно ототожнювати з усіма вояками УПА, які вели боротьбу за незалежність України з озброєним противником [27].

Окрему групу становлять біобібліографічні покажчики дослідників, які тою чи іншою мірою порушували цю тему. До них належить і персональний посібник із серії «Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького», приурочений до 70-річчя від дня народження відомого українського вченого-історика, доктора історичних наук, професора кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького **Віктора Володимировича Гоцуляка** [24].

У підрозділі «Кваліфікаційні роботи (рукописи), захищені під керівництвом професора» вміщено бібліографічний опис дослідження О. Побиванець «Воєнні дії ОУН і УПА в період Великої Вітчизняної війни» (Черкаси, 2003). Підрозділ «Відгуки В. Гоцуляка на автореферати дисертацій описи робіт» містить дослідження: Я. Борщик «Усні джерела до історії українсько-польських відносин на Волині під час Другої світової війни: типологія, інтерпретація, верифікація» (Київ, 2016). У рубриці персонального покажчика «Виступи на засіданнях спеціалізованої вченої ради» подано описи: А. Горбань «Українській самостійницький рух як форма громадянського протистояння і боротьби проти тоталітаризму (вересень 1939–1940-і роки)» (Черкаси, 2010); П. Гава «Західноукраїнські землі в складі міжвоєнної Польщі (1919–1939): сучасна польська історіографія» (Черкаси, 2016).

Дослідження українського визвольного руху не було пріоритетним науковим напрямом професора В. Гоцуляк – уродженця м. Дніпра (Дніпропетровська). Однак його відгуки на реферати дисертацій, виступи під час захисту дисертацій та окремі кваліфікаційні роботи його студентів є доказом того, що вчений достатньо цікавився цим питанням і позитивно оцінював рух опору.

У 2019 р. виходить персональний покажчик з нагоди відзначення 60-річчя від дня народження уродженця Тернопільщини, українського історика, археографа, доктора історичних наук, професора Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова **Богдана Івановича Андрусишина** [1]. Незважаючи на те, що дослідник значну увагу приділяв питанням історії Української революції у 1917–1921 рр., у подальших своїх дослідженнях він одним з перших в Україні порушив питання культури у формуванні менталітету майбутніх учасників національно-визвольної боротьби ОУН-УПА 1920–1930-х рр. та соціальної

революції в Україні в програмах ОУН-УПА-УГВР. До посібника також увійшов опис статті дослідника «Військова діяльність Дмитра Палієва», у якій висвітлено роль відомого діяча у створенні I-ї Української дивізії Української національної армії (УД УНА). На очолюваній вченим кафедрі ще в 1992 р. була схвалена навчальна програма з історії України, що передбачала вивчення руху ОУН, УПА на західноукраїнських та інших українських землях як вираз тягlosti державницьких традицій в Україні, незнищенності віковичного прагнення українців до свободи і незалежності [2, 58].

2019 р. Криворізький економічний інститут Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана видав біобібліографічний покажчик, присвячений професору кафедри соціально-гуманітарних наук, доктору історичних наук **Валентині Олексіївні Шайкан**, уродженці Кустанайської області Казахстану та випускниці історичного факультету Московського державного університету імені М. В. Ломоносова [3].

Переважну частину своєї наукової діяльності В. Шайкан приділила вивченню актуальних питань історії України під час Другої світової війни. Професорка як член Асоціації істориків Другої світової війни при Інституті історії України НАН України – одна з найвідоміших вітчизняних дослідниць проблем колабораціонізму, про що свідчать назви її праць, зокрема: «Колабораціонізм. Пособництво, сепаратизм, причини міжнародного протистояння: проблеми кваліфікації та відповідальності», «Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» та Військової зони в період Другої світової війни» (Донецьк, 2006). Вивчаючи цю тематику, В. Шайкан порушила й питання ОУН і УПА. Прикладом є її праці: «Війна у спогадах очевидців: з щоденника учасника УПА О. Повшука» (2008); «Колабораціонізм і український національно-визвольний рух» (2005); «Український національно-визвольний рух в роки Другої світової війни: анатомія стратегічного напрямку» (2007) та ін.

Дослідниця дотримується думки про те, що представники українського самостійницького руху та громадських інституцій національної орієнтації, маючи на меті створення незалежної української держави, ситуативно йшли на співпрацю з Німеччиною [29]. За її словами, різновекторність напрямів боротьби ОУН у поєднанні з браком зброї, амуніції, продуктів харчування, відсутністю зовнішньої допомоги штовхала націоналістичні кола до епізодичних тактичних контактів із гітлерівцями, що підривало довіру до руху серед населення і давало підстави комуністам для дискредитації руху в майбутньому [32].

Отже, В. Шайкан не намагається виокремити співпрацю ОУН-УПА з німецькою владою із загальноприйнятого поняття колабораціонізму. Однак в її оцінках простежується правомірність діяльності ОУН-УПА.

У показчику також представлено дисертаційне дослідження Р. Шляхтича «Протистояння ОУН(Б), УПА та радянської влади на території Західної України у повоєнний час (1945 – середина 1950-х рр.)» (Київ, 2011), захищене під науковим керівництвом В. Шайкан.

До цієї ж групи відносимо персональний показчик на честь доктора історичних наук України Олександра Петровича Реєнта [22], який безпосередньо не вивчав цю тему, однак у зв'язку з її актуальністю не міг її не порушити. У виданні подано описи праць О. Реєнта (у співавторстві з І. Муковським, О. Лисенком) «УПА та збройні формування ОУН як чинники Другої світової війни» (Віче, 1997. № 10) та «Настав час сказати правду про УПА» – за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції в Івано-Франківську 2003 року «Українська Повстанська Армія – феномен національної історії».

Цінним джерелом для пошуку праць дослідників із цієї теми та ознайомлення з їх результатами є низка випусків біобібліографічного довідника «Українські історики ХХ ст.». Так у другому випуску цього посібника за 2003 р. [30] подано описи бібліографічних праць доктора історичних наук, професора **Ігоря Івановича Ільюшина**, який досліджував діяльність ОУН-УПА в контексті українського повстанського руху, українсько-польських відносин у ХХ ст. У третьому випуску біобібліографічного довідника серії «Українські історики» (Київ, 2010) [31] представлено описи праць **Дмитра Валерійовича Веденєєва** (Сєверодонецьк), який вивчав історію спеціальних служб України, повстансько-партизанських рухів ХХ ст. Найвідоміша його праця в співавторстві з Г. Биструхіним «Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920–1945)» (Київ, 2006). Автори доходять висновку, що діяльність спецпідрозділів повстансько-підпільних рухів сприяла забезпеченню законних прав українського народу на свободу, суверенну державність, можливість вільного економічного, соціального, національно-культурного, релігійного буття. Не випадково в Загальній декларації прав людини ООН від 10 грудня 1948 р. визнано право народів на повстання проти тиранії і гноблення як останній засіб [7].

У третьому випуску довідника «Українські історики ХХ ст.» вміщено інформацію про праці інших авторів із цієї теми. Серед них відомі київські дослідники **Анатолій Вікторович Кентій** та

Віктор Савович Коваль. Особливий інтерес викликають постать і науковий доробок В. Ковалю, який у юнацькі роки пережив німецьку окупацію. Колеги вважали його неординарною особистістю, скрупульозним дослідником, який ніколи не йшов торованим шляхом. Його називали людиною вічного пошуку, котра постійно перебувала в опозиції, але не робила свою опозиційність показною. Дослідник не любив догми та міфи, усіяко уникав у своїх текстах співати осанни «вождям» та «героям» і водночас дозволяв собі те, на що в роки тоталітаризму, «застою» та «перебудови» не наважувались інші науковці – шукати правди [23]. У 1963 р. в одній зі своїх праць він вказав, що український уряд Я. Стецька був створений у 1941 р. всупереч волі німців, у 1979 р. дослідник вперше згадав про протокол до радянсько-німецького пакту про ненапад, у 1982 р. показав тотожність нацистського й комуністичного режимів. Одним з напрямів його досліджень був самостійницький рух, пов'язаний з діяльністю ОУН-УПА. У червні-липні 1991 р. на запит Верховної Ради УРСР, за дорученням АН УРСР, він підготував велику довідку про ОУН і УПА, у якій доводив, що бійці УПА вели визвольну боротьбу. У тексті стверджувалося, що реабілітації УПА рано чи пізно не уникнути з двох причин: а) цього вимагає історична справедливість; б) ще більш необхідно це зробити для ліквідації шкідливого напруження, що існує між західноукраїнським регіоном і київським центром. Вчений також зазначав, за умов вільної преси процес реабілітації УПА йтиме в суспільстві сам собою. Тому, «щоб не залишитися у хвості подій», В. Коваль рекомендував республіканському керівництву взяти процес у власні руки і через свою пресу публікувати об'єктивні матеріали» [9]. Керівництво Верховної Ради УРСР не сприйняло обґрунтування науковця і примусило відкликати його довідку, а також створило спеціальну комісію для підготування прийняттого для себе висновку із цього питання.

Отже, передбачений та фактично прогнозований В. Ковалем природний процес визнання ОУН-УПА підтверджують матеріали розглянутих персональних показників дослідників і краєзнавців. Вони засвідчують той факт, що вивчення цього питання відбувалося незалежно від роботи комісій, які створювали Верховна Рада й уряд для схвалення так званої «об'єктивної» думки про діяльність ОУН і УПА. Процес народного визнання ОУН-УПА відбувався стихійно, здебільшого з власної ініціативи краєзнавців, науковців, викладачів, бібліографів. У своїх дослідженнях вони ще задовго до появи проміжних та остаточних висновків урядової комісії (1997–2005) визнали діячів ОУН-УПА учасниками національно-визвольної

боротьби українського народу за створення самостійної соборної Української держави та підтвердили правомірність їхньої діяльності, насамперед відповідно до прав народів на самовизначення.

Географія походження дослідників, персональні показники яких розглянуто, свідчить про те, що більшість з них народилися в регіоні, де була поширена діяльність ОУН і УПА – на західноукраїнських землях. Незалежно від свого віку та світогляду, сформованого переважно за радянської доби, саме вони зробили найбільший внесок у вивчення та висвітлення цього питання, надання йому відповідної оцінки, яка відображає думки переважної більшості місцевого населення. Дослідники з інших регіонів, зокрема центру й півдня України, у своїх працях, виступах, дисертаціях, а також захищених під їх керівництвом, також розглядали боротьбу ОУН-УПА як національно-визвольний повстанський рух проти авторитарних і тоталітарних режимів держав-агресорів, за створення самостійної і суверенної Української держави, а тому вважали його правомірним, незважаючи на застосування його учасниками методів терору. У своїх працях вчені-історики й краєзнавці подають діячів ОУН і воїнів УПА як національних героїв і закликають визнати їх борцями за Українську державу та ветеранами війни. Однак змінити ставлення переважної частини населення до цього питання ні їм, ні урядовій комісії не вдалося. За відсутності офіційної державної цензури влада хоча і стимулювала дослідження із цього питання, однак не сприяла поширенню їх результатів на загальнодержавному рівні, насамперед тих, де позитивно оцінювалася діяльність організацій і учасників національно-визвольного руху. Керівництво країни тримало під контролем процес офіційного визнання ОУН-УПА, зтягаючи та спотворюючи його наскільки це було можливо. Досягали цього завдяки монополії над фінансами країни та ЗМІ. Тому подолати ідеологічне протистояння в суспільстві із цього питання упродовж багатьох років не вдалося. Не розв'язаним це питання залишається і після схвалення у 2015 р. Закону України «Про правовий статус і вшанування борців за незалежність України у ХХ столітті» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>). Документ мав визнати борцями за суверенну й соборну Українську державу всіх учасників національно-визвольної боротьби українського народу у ХХ ст. Однак у законі не названо жодної форми боротьби, у якій брали участь діячі названих організацій, немає визначення «українського визвольного руху» другої половини ХХ століття. На відміну від низки законопроектів, що пропонували раніше народні депутати, зокрема Я. Джоджик,

Ю. Костенко та І. Заєць у 2009 р., ОУН-УПА не визнано воюючою стороною Другої світової війни (1939–1956), а членам ОУН і воїнам УПА не надано статусу ветеранів війни та учасників національно-визвольного руху опору проти правлячих режимів колишнього СРСР і нацистської Німеччини, або ж статусу учасників бойових дій за створення Української суверенної соборної держави. Фактично, згідно зі схваленим у 2015 р. законом, ветеранів ОУН-УПА визнано борцями за незалежність України, тобто – Української РСР. Підтвердженням цьому є закон України «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 17 вересня 1991 року № 1554-ХІІ, де в п. 16 ст. 121 зазначено: слова «Українська Радянська Соціалістична Республіка» та «Українська РСР» замінити словом «Україна» (Відомості Верховної Ради України. Київ, 1991, 12 листопада. № 46. Ст. 619. С. 1325; ЦДАВО України, ф. 1, оп. 16, спр. 4633). Згідно з офіційною інформацією, розміщеною на сайті Організації Об'єднаних Націй (ООН), 24 серпня 1991 р. Українська Радянська Соціалістична Республіка змінила свою назву на Україна (<https://www.un.org/ru/about-us/member-states/ukraine>), тому й не проходила процедури вступу до ООН як нова держава, як і не заявляла про вихід зі складу СРСР. Заміна назви «Українська РСР» на Україна, а також конституційні зміни, що сталися після проголошення розпаду СРСР 1991 р., не вплинули на міжнародну правосуб'єктність УРСР / України. Оскільки зміна назви не тотожна зміні юрисдикції, чинною залишилася юрисдикція Української РСР. Підтвердженням цьому є чинність численних Законів УРСР. Насамперед це закон України «Про правонаступність України» від 12 вересня 1991 р. № 1543-ХІІ, у якому зазначено, що на території України до ухвалення нової Конституції і створення на її підставі нових державних органів діє Конституція (Основний Закон) Української РСР 1978 р., а також продовжують функціонувати всі найвищі радянські органи державної влади, сформовані на підставі Конституції УРСР (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>). Оскільки нових державних органів Республіки України на підставі Конституції України 1996 р. дотепер не створено, юрисдикція УРСР залишається чинною. УРСР / Україна немає держави правонаступниці, адже цей процес мав відбуватися згідно з її міжнародними зобов'язаннями, а саме Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів і боргів 1983 р. (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_072#Text). Документи про передачу з балансу на

баланс від УРСР / України чи СРСР до Республіки України території, нерухомого майна, об'єктів народного господарства (енергосистем, електростанцій, газо- й нафтопроводів, заводів, фабрик, комунальних підприємств тощо) відсутні.

Наукова новизна. Вперше за допомогою персональних показників дослідників зроблено порівняння результатів їх досліджень з нормативно-правовими актами країни щодо визнання правового статусу учасників ОУН-УПА та визначення українського визвольного руху ХХ ст.

Висновки. Отже, існує повна невідповідність між результатами наукових досліджень, представлених у персональних показниках на честь вчених, краєзнавців, та Законом України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» щодо

діяльності ОУН-УПА й визнання правового статусу їх учасників. Всупереч численним дослідженням вчених, що відображено в персональних показниках, укладених на їх честь, на законодавчому рівні членів ОУН, вояків УПА та інших націоналістичних організацій 1920–1950-х рр. визнано борцями не за самостійну суверенну та соборну Українську державу, а за незалежність Української РСР, проти якої вони вели непримиренну боротьбу і яку восени 1991 р. Верховна Рада УРСР офіційно перейменувала в Україну. Цим також пояснюється відсутність у Законі «Про правовий статус і вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ ст.» визначення української визвольної боротьби та руху опору 1920–1950-х рр. тоталітарним режимам Німеччини й СРСР за участі ОУН-УПА.

Список використаних джерел

1. Богдан Іванович Андрусин : біобібліогр. покажч. до 60-річчя від дня народження і 45-річчя педагогічної і наукової діяльності / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова ; упоряд. Н. І. Тарасова, Т. М. Галенко. 2-е вид., допов. Київ, 2019. 241 с.
2. Борисенко В. Й. Становлення професора Б. І. Андрусина як видатного вченого-історика і громадського діяча. *Наук. пр. іст. факультету Укр. держ. ун-ту ім. М. Драгоманова*. 2019. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28823/Borysenko.pdf;jsessionid=4602EA91B0CE2ABE976449B62CDDDB14C?sequence=1> (дата звернення: 21.05.2023).
3. Валентина Олексіївна Шайкан : біобібліогр. покажч. / Київ. нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана ; упоряд. О. О. Картечева. Кривий Ріг, 2019. 54 с. URL: <https://bit.ly/3xv2eyu> (дата звернення: 26.09.2022).
4. Василь Верига. *З любов'ю до краю* : бібліогр. посіб. Заліщики, 1998. С. 57–60.
5. Вегеш М. Полковник Михайло Колодзінський-Гузар (1902–1939): сторінки життя і військово-політичної діяльності : наук.-популяр. нарис. Ужгород, 2021. 64 с. URL: <http://surl.li/gtuiu> (дата звернення: 26.09.2022).
6. Вегеш М. Сторінки історії ОУН-УПА в Закарпатті (1929–1939). *Сучасність*. 2001. № 2. С. 85–103. URL: <http://surl.li/gtvqb> (дата звернення: 23.09.2022).
7. Веденєєв Д. В., Биструхін Г. С. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920–1945). Київ : Генеза, 2006. 408 с.
8. 80 років від дня народження Вериги Василя Івановича (3.01.1922) – громадського діяча, історика, журналіста. *Література до знаменних і пам'ятних дат Тернопільщини на 2002 рік* : бібліогр. список / уклад. М. В. Друневич. Тернопіль, 2002. С. 8–9. URL: http://library.te.ua/library_content/calendar/kalendar02/3-01.htm (дата звернення: 19.09.2022).
9. В'ятрович В. Нотатки з кухні переписування історії. Київ : Наш Формат, 2021. 528 с. URL: <https://bit.ly/39AU3Yr>. (дата звернення: 16.09.2022).
10. Дашкевич Ярослав. Майстерня історика: Джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни / Львівське відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського НАН України. Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2011. 792 с.
11. Дашкевич Ярослав. Постагі : нариси про діячів історії, політики, культури / 2-ге вид., виправл. й доповн. Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2007. 808 с.
12. Досліджуючи історію Карпатської України : біобібліогр. покажч. пр. професора Миколи Вегеша про Карпатську Україну: до 30-річчя проголошення незалежності України / Ужгород. нац. ун-т ; передмова М. Олашина. Ужгород : «АУТДОР-ШАРК», 2021. 128 с. URL: <http://surl.li/hctlo> (дата звернення: 04.01.2023).

13. Дробот І., Слюсаренко А. До літопису боротьби за українську державність. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2009. Вип. 15. С. 129–143. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/9.pdf> (дата звернення: 04.01.2023).
14. Жив'юк Андрій Анатолійович : біобібліогр. покажч. до 60-річчя від дня народження / упоряд.: Р. П. Давидюк. Рівне : Формат-А, 2020. 112 с.
15. З Україною в серці: життя і творчість Василя Вериги : біобібліогр. нарис / Заліщицька центр. р-н. б-ка ; підгот. М. Л. Ковальчук, Л. І. Вонс, С. І. Пукіш. Заліщики, 2010. URL: <https://fliphtml5.com/cx1x/jhsv/basic> (дата звернення: 11.03.2023).
16. Іван Іванович Дробот : біобібліогр. покажч. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; упоряд.: Л. В. Савенкова, Н. І. Тарасова. Київ, 2011. 180 с. URL: <https://bit.ly/3azG186> (дата звернення: 11.11.2022).
17. Історик на зламі епох. Станіслав Кульчицький : матеріали до біобібліографії. Інтерв'ю. Спогади / упоряд. бібліогр.: І. Кузьміна, О. Юркова; автор історіогр. нарису О. Юркова. Київ, 2016. 531 с.
18. Історіограф Волинської землі: До 70-річчя від дня народження Гурія Васильовича Бухала : біобібліогр. покажч. / уклад. Н. М. Кожан ; наук. ред. В. П. Ярошук ; ред. Л. Г. Сахнюк. Рівне : Волинські обереги, 2002. 88 с. URL: <http://lib.rv.ua/data/library/img/99.pdf> (дата звернення: 13.12.2022).
19. Кугутяк Микола Васильович : біобібліогр. покажч. (до 70-річчя від дня народження) / наук. ред. та упор.: О. Б. Гуцуляк ; упоряд.: О. Я. Дрогобицька, Н. Г. Мазур. Івано-Франківськ, 2022. 52 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/pokajchiki/kuhutyak.pdf> (дата звернення: 11.06.2023).
20. Кульчицький С. «Колабораціонізм» ОУН-УПА: державної зради не було. *Україна молода*. 1999. 8 грудня.
21. Олег Полянський : біобібліогр. покажч. / уклад.: Свістельник Ірина. Тернопіль : Джура, 2010. 32 с.
22. Олександр Петрович Реєнт: член-кореспондент НАН України : біобібліогр. покажч. / уклад.: Л. І. Синявська, О. З. Силка, В. В. Шевченко ; авт. вступ. статті О. Є. Лисенко. Київ, 2019. 208 с.
23. Пастушенко Т. В. (2014) Коваль Віктор Савович. IN MEMORIAM. *Укр. іст. журн.* 2014. № 1. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107914/20-Koval.pdf?sequence=1> (дата звернення: 19.03.2023).
24. Персональний покажчик Гоцуляк Віктор Володимирович: доктор історичних наук, професор : біобібліогр. покажч. / уклад.: Л. І. Синявська, О. З. Силка. Черкаси : ФОРМ Гордієнко Є. І., 2018. 152 с.
25. Полянський О. Армія нескорених : до 60-річчя УПА. Тернопіль : Підручники & посібники, 2007. 80 с. URL: <http://surl.li/fawln> (дата звернення: 17.03.2023).
26. Попович М. В. Кровавий век. Харків : Фоліо, 2015. 992 с.
27. Пришляк Володимир. Ярослав Ісаєвич: NOMEN EST OMEN. *Historian*. 2016. 5 квіт. URL: <http://surl.li/hbgov> (дата звернення: 10.02.2023).
28. Сидорук А. Станіслав Кульчицький: «Білих плям» щодо діяльності УПА вже не існує. *Україна молода*. 2007. 10 січ. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/833/169/30322/> (дата звернення: 09.02.2023).
29. Стецкевич В. Колабораціонізм на території рейхскомісаріату «Україна» і військової зони в роки Другої світової війни. *Критика: міжнародний огляд книжок та ідей*. 2006, квітень. Рік X, число 5 (103). URL: <http://surl.li/hbgqn> (дата звернення: 07.03.2023).
30. Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / О. Г. Бажан, С. І. Білокінь, П. М. Бондарчук та ін. Київ; Львів, 2003. Вип. 2. Ч. 1. 396 с.
31. Українські історики ХХ століття : біобібліогр. довід. / С. С. Батуріна, О. Г. Цажан, С. І. Білокінь та ін. Київ, 2006. Вип. 2. Ч. 3. 315 с.
32. Шайкан В., Шайкан В. Ідеологічна боротьба в Україні в роки Другої світової війни. *Кривий Ріг*, 2010. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/21.pdf> (дата звернення: 06.03.2023).
33. Ярослав Дашкевич : біобібліогр. покажч. / уклад. М. Кривенко ; авт. вступ. ст. А. Содомора ; наук. ред. Л. Ільницька ; НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника. Львів, 2006. 263 с. URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/data/vidannya/upbp/PDF/41.pdf> (дата звернення: 03.01.2023).
34. Ярослав Ісаєвич : бібліогр. 1999–2005 / упоряд.: Л. Горішня, Б. Пікулик ; відп. ред. Ю. Ясіновський ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2006. 28 с.

References

1. Tarasova, N. I., Halenko, T. M. (2019). Bohdan Ivanovych Andrusyshyn: bibliographic index to the 60th anniversary of his birth and 45th anniversary of his pedagogical and scientific activity. Kyiv, 241 [in Ukrainian].
2. Borysenko, V. Y. (2019). Formation of Professor B. I. Andrusyshyn as an outstanding scientist-historian and public figure. Dragomanov Ukrainian State university. Retrieved from: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28823/Borysenko.pdf;jsessionid=4602EA91B0CE2ABE976449B62CDB14C?sequence=1> [in Ukrainian].
3. Kartecheva, O. O. (2019). Valentyna Oleksiivna Shaikan: bibliographic index. Kryvyi Rih, 54. Retrieved from: <https://bit.ly/3xv2eyn> [in Ukrainian].
4. Veryha, V. (1998). With love for the land: bibliogr. manual. Zalishchyky, 57–60 [in Ukrainian].
5. Vehesh, M. (2021). Colonel Mykhailo Kolodzinskyi-Huzar (1902–1939): pages of life and military-political activity. Popular science essay. Uzhhorod, 64. Retrieved from: <http://surl.li/gtuiu> [in Ukrainian].
6. Vehesh, M. (2001). Pages of the history of the OUN-UPA in Transcarpathia (1929–1939). *Suchasnist*, 2, 85–103. Retrieved from: <http://surl.li/gtvqb> [in Ukrainian].
7. Viedienieiev, D. V., Bystrukhin, H. S. (2006). Sword and trident. Intelligence and counter-intelligence of the movement of Ukrainian nationalists and the UPA (1920–1945). Kyiv: Heneza, 408 [in Ukrainian].
8. Drunevych, M. V. (2002). 80 years since the birth of Vasyl Ivanovych Veriha (January 3, 1922) – public figure, historian, journalist. *Literatura do znamennykh i pam'iatnykh dat Ternopilshchyny*: bibliogr. spysok. Ternopil. Retrieved from: http://library.te.ua/library_content/calendar/kalendar02/3-01.htm [in Ukrainian].
9. Viatrovych, V. (2021). Notes from the kitchen of rewriting history. Kyiv: Our Format. Retrieved from: <https://bit.ly/39AU3Yp> [in Ukrainian].
10. Dashkevych, Ya. (2011). Historian's workshop: Source studies and special historical disciplines. Lviv: Literary Agency “Pyramid”, 792 [in Ukrainian].
11. Dashkevych, Ya. (2007). Figures: Essays on figures of history, politics, culture. Lviv: Literary Agency “Pyramid”, 808 [in Ukrainian].
12. Olashyn, M. (2021). Researching history of Carpathian Ukraine: biobibliogr. index by Professor Mykolya Vehesha about Carpathian Ukraine: to the 30th anniversary of the declaration of independence of Ukraine. Uzhhorod national university. Uzhhorod: “OUTDOOR-SHARK”. Retrieved from: <http://surl.li/hctlo> [in Ukrainian].
13. Drobot, I. Sliusarenko, A. (2009). To the chronicle of the struggle for Ukrainian statehood. Ukraine of the XX century: culture, ideology, politics. 15, 129–143. Retrieved from: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/15/1/9.pdf> [in Ukrainian].
14. Davydiuk, R. P. (Comp.). (2020). Zhyviuk Andrii Anatoliiovych: to the 60th anniversary of the birth: biobibliogr. index. Rivne: PP “Format-A”, 112 [in Ukrainian].
15. Kovalchuk, M. L., Vons, L. I., Pukish, S. I. (Comps) (2010). With Ukraine in the heart: Life and creativity Vasyliia Veryhy: biobibliogr. essay. Zalishchyky. Retrieved from: <https://fliphtml5.com/cxlx/jhsv/basic> [in Ukrainian].
16. Savenkova, L. V., Tarasova, N. I. (Comps) (2011). Ivan Ivanovych Drobot: biobibliogr. index. Kyiv, 180. Retrieved from: <https://bit.ly/3azGl86> [in Ukrainian].
17. Kuzmina, I., Yurkova, O. (Comps). (2016). Stanislav Kulchytskyi: Historian at the turn of the era. Materials for biobibliography. Interview. Memories. Kyiv, 531 [in Ukrainian].
18. Kozhan, N. M. (Comp.), Yaroshchuk, V. P., Sakhniuk, L. H. (Eds.). (2022). Historiographer of the Volyn region: to the 70th anniversary of the birth of Hurriia Vasyliiovycha Bukhala: biobibliogr. index. Rivne: Volyn amulets, 88. Retrieved from: <http://lib.rv.ua/data/library/img/99.pdf> [in Ukrainian].
19. Hutsuliak, O. B. (Ed. and comp.); Drohobyt'ska, O. Ya., Mazur, N. H. (Comps). (2022). Kuhutiak Mykola Vasyliiovych: biobibliogr. index (to the 70th anniversary of the birthday). Ivano-Frankivsk, 52 [in Ukrainian].
20. Kulchytskyi, S. (08.12.1999). OUN-UPA “collaborationism”: there was no treason. *Ukraina moloda* [in Ukrainian].
21. Oleh Polianskyi: biobibliogr. index. (2010). Ternopil: Jura, 32 [in Ukrainian].

22. Syniavska, L. I., Sylka, O. Z., Shevchenko, V. V. (Comps). (2019). Oleksandr Petrovych Reient. Corresponding member of the National Academy of Sciences of Ukraine: biobibliogr. index. Kyiv, 208 [in Ukrainian].
23. Pastushenko, T. V. (2014). Koval Viktor Savovych. IN MEMORIAM. Ukrainian historical journal. 1. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107914/20-Koval.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
24. Syniavska, L. I., Sylka, O. Z. (Comps). (2018). Personal index: Hotsulyak Viktor Volodymyrovych: doctor of historical sciences, professor: biobibliogr. index. Cherkasy: FOP Gordienko E. I., 152 [in Ukrainian].
25. Polianskyi, O. (2007). Army of the Unconquered: to the 60th anniversary of the UPA. Ternopil: Textbooks & manuals, 80. Retrieved from: <http://surl.li/fawln> [in Ukrainian].
26. Popovych, M. V. (2015.) Bloody century. Kharkov: Folio, 992 [in Russian].
27. Pryshliak, V. (05.04.2016). Yaroslav Isaievych: NOMEN EST OMEN. Historian. Retrieved from: <http://surl.li/hbgov> [in Ukrainian].
28. Sydoruk, A. (10.01.2007). Stanislav Kulchytskyi: "White spots" regarding the activities of the UPA no longer exist. Ukraina moloda. Retrieved from: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/833/169/30322/> [in Ukrainian].
29. Stetskevych, V. (2006, Apr.). Collaborationism in the territory of the Reichskommissariat "Ukraine" and the military zone during the Second World War. Krytyka: mizhnarodnyi ohliad knyzhok ta idei. Year X, 5 (103). Retrieved from: [https:// http://surl.li/hbgqn](https://http://surl.li/hbgqn) [in Ukrainian].
30. Bazhan, O. H., Bilokin, S. I. (2003). Ukrainian historians of the XX century. Biobibliographical reference. Kyiv; Lviv. 2 (1), 396 [in Ukrainian].
31. Baturina, S. S., Bazhan, O. H., Bilokin, S. I. (2006). Ukrainski istoryky XX stolittia. Biobibliogr. index. Kyiv. 2 (3), 396 [in Ukrainian].
32. Shaikan, V., Shaikan, V. (2010). Ideological struggle in Ukraine during the Second World War. Kryvyi Rih. Retrieved from: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1063-5/21.pdf> [in Ukrainian].
33. Kryvenko, M. (2006). Yaroslav Dashkevych: biobibliogr. index. Lviv National Library named after V. Stefanyk. Lviv, 263. Retrieved from: <http://biography.nbuv.gov.ua/data/vidannya/upbp/PDF/41.pdf> [in Ukrainian].
34. Horishnia, L., Pikulyk, B. (Comps). (2006). Yaroslav Isaievych: bibliography 1999–2005. Institute of Ukrainian Studies named after I. Krypyakevych. Lviv, 28 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 14.07.2023
Отримано після доопрацювання 17.08.2023
Прийнято до друку 24.08.2023*